

”Det är en sån kultur”

**En kvalitativ intervjustudie om mäns upplevelser
av maskulinitet och missbruk**

Av: Emelinda Linnerstam

Handledare: Alexandra Bogren

Södertörns högskola | Institutionen för sociologi

Kandidatuppsats 15 hp

Ämne | Sociologi 2024

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

This is a qualitative interview study that explores how men who have overcome drug addiction relate to the masculinity ideals in society. The study aims to shed light on the relationship between masculinity and substance abuse, within the theoretical framework of West & Zimmermans *doing gender* (1987), Connells *hegemonic masculinity* (2008) and Hickeys (2016) concept of *hypermasculinity*. A qualitative method was used in the study, where four sober drug addicts were interviewed about their experiences of masculinity and addiction. By analyzing the participants' stories using coding techniques, I identified various themes and patterns that illustrate how male ideals can affect men who struggle with substance abuse.

In conclusion I found a complex relationship between masculinity ideals and addiction. Some participants experienced pressure from society to behave hypermasculine, which they believed contributed to their drug use. A conclusion that can be drawn from the study is that social norms and expectations can have a significant impact on people's behaviors and health. In the participants' descriptions within the treatment context, one can discern a need to promote alternative forms of masculinity that are not based on excessive dominance but rather include expressions of emotions and relational skills.

Sammanfattning

Denna kvalitativa intervjustudie ämnar belysa relationen mellan maskulinitet och substansmissbruk. Genom intervjuer med 4 nyktra narkomaner undersöker jag hur män som har tagit sig ur ett missbruk förhåller sig till de maskulinitetsideal som genomsyrar samhället. Studiens teoretiska utgångspunkter är Connells (2008) teori om *hegemonisk maskulinitet*, Hickeys (2016) artikel om *hypermaskulinitet* samt West & Zimmermans (1987) teori *doing gender*. Dessa teoretiska begrepp används tillsammans för att förstå processen in och ut ur ett drogmissbruk med fokus på maskulinitetsideal.

Slutsatserna visar på en komplex relation mellan maskulina ideal och missbruk. Vissa intervjupersoner upplevde en press från samhället att bete sig på ett visst sätt baserat på deras könsidentitet, såsom att vara utåtagerande och macho, vilket de trodde bidrog till deras droganvändning. En slutsats som kan dras från studien är att sociala normer och förväntningar kan ha en betydande inverkan på människors beteenden och hälsa. I intervjupersonernas beskrivningar inom behandlingskontexten kan man urskilja behovet av att främja alternativa

former av maskulinitet som inte bygger på överdriven dominans utan i stället inkluderar uttryck för känslor och relationsfärdigheter. Tiden i behandlingsmiljön öppnade därmed upp för nya sätt att göra maskulinitet och där fanns det en acceptans för sårbarhet.

Populärvetenskaplig sammanfattning

Män är överrepresenterade bland missbrukare i samhället och att sluta bruka droger kommer med motgångar som kräver stora förändringar i tillvaron, en av dem är synen på vem man är som person. I sociala sammanhang där droganvändning frekvent förekommer så premieras maskulinitetsnormer som männen förhåller sig till på olika sätt. Att presentera sig själva som orädda, självständiga och aggressiva är normaliserat och förväntat i dessa kretsar och det sätter prägel på de förväntningar som männen känner att de behöver leva upp till för att vara en del av gemenskapen. Detta är även i linje med tidigare forskning på området. Att växa upp i och handskas med utanförskap lyfts som en stor anledning till viljan att ta droger och därmed finna gemenskap bland andra i utanförskapet. Däremot lyfter flera av männen som intervjuades i denna uppsats att förväntningarna på dem kommer med konsekvenser. Exempelvis att inte få visa sig sårbara framför andra. I behandlingsmiljön som männen i uppsatsen sedan kommer i kontakt med så möjliggörs andra sätt att göra maskulinitet, som inte premierar aggressivitet och machoideal. Här får männen möjlighet att visa sig sårbara och möta andra män som delar liknande upplevelser. Forskning om maskulinitet och missbruk visar att män använder sig av olika strategier i syfte att hantera övergången från en maskulinitet och livsstil till en annan.

Denna uppsats är förankrad i West & Zimmermans teori *doing gender*, Connells teori *hegemonisk maskulinitet* samt Hickeys definition av begreppet *hypermaskulinitet*. Uppsatsen undersöker hur männen förhåller sig till maskulinitetsnormerna både i sin droganvändning och i behandlingen, och lyfter att maskulinitetsgörandet är föränderligt. En slutsats som kan dras från uppsatsen är att maskulinitetsnormer formar mäns uppfattningar av vad som är ett acceptabelt beteende, deras syn på sig själva och vad det innebär att omskapa sitt genus i behandlingsmiljön.

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	1
<i>Syfte</i>	2
<i>Frågeställningar</i>	2
<i>Avgränsningar</i>	2
<i>Disposition</i>	3
<i>Teori</i>	3
<i>Hegemonisk maskulinitet & Hypermaskulinitet</i>	3
<i>Doing gender</i>	5
<i>Sammanfattning av teoretiska begrepp</i>	7
<i>Tidigare forskning</i>	8
<i>Görande av maskulinitet</i>	8
<i>Män, riskbenägenhet och droganvändning</i>	10
<i>Maskulinitet och återhämtning</i>	11
<i>Metod</i>	13
<i>Metodval</i>	13
<i>Urval</i>	15
<i>Genomförande av intervjuer</i>	16
<i>Analysmetod</i>	16
<i>Forskningsetiska överväganden</i>	18
<i>Analys</i>	19
<i>Missbruk och maskuliniteter</i>	19
<i>Omskapande av maskulinitet</i>	25
<i>Slutsatser</i>	30
<i>Litteraturlista</i>	33
<i>BILAGA</i>	35
<i>Intervjuguide</i>	35

Inledning

Enligt många sociologer är vad som är manligt och kvinnligt kulturellt något socialt skapat, och inte något som naturligt alstras av biologin (West & Zimmerman 1987, s. 126). Könsnormerna skiljer sig beroende på könstillhörighet, där män exempelvis förväntas hävda sig själva, vara orädda, händiga, beslutsamma och slå sig fram i livet (Hickey, 2016). På forskningsfältet om maskulinitetsgörande finns flera studier om hur maskulinitetsnormer socialiseras tidigt i barndomen och hur dessa normer formar pojkars ageranden (Nordberg 2005 s, 128, Abumere 2013). Vidare kan det här ha konsekvenser för mäns benägenhet att bruka droger. Drogmissbruk drabbar individer av alla kön och från alla samhällsklasser. Män riskerar däremot att hamna i missbruk i högre utsträckning än kvinnor (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2020).

I studier om relationen mellan maskulinitetsideal och substansbruk menar vissa forskare att droganvändning är ett sätt att göra maskulinitet. Darcy (2019) menar att mäns uppfattning om vad det innebär att vara man och hur de bör agera som män påverkar hur män reagerar på riskfyllda situationer kopplade till droger, men även att vissa män använder droger för att hantera stress och oönskade känslor. Artikeln visar vidare att vissa mäns droganvändning kan bli en del av deras maskulina identitet och bidra till deras uppfattning om vad det innebär att vara man (Darcy 2019, s. 14). Andra studier fokuserar på hur ett överdrivet görande av maskulinitet görs, där egenskaper som aggressivitet, handlingskraft och droganvändning är särskilt bärande i kriminella miljöer (Torbenfeldt Bengtsson 2015, Hickey, 2016, & Darcy 2019). Det finns även studier om utmaningarna med att ta sig ut ur missbruk där omskapandet av maskuliniteten möjliggörs i behandling, och som därmed präglas av andra normer och värderingar (Sanders 2011, Dwyer, 2014 och Gueta, Gamliel & Ronels, 2021).

Vidare hävdar Wilton et al. (2014, s. 294) att förhållandet mellan maskulinitet och drogbruk inte är tillräckligt studerat. Andra menar att genusforskning kring substansbruk och rehabilitering till stor del fokuserat på kvinnor (Ezzell 2012, s. 195). Således ämnar denna uppsats att bidra till forskningen om hur maskuliniteten omskapas i övergången från missbruk till nykterhet. Detta genom intervjuer med fyra nyktra narkomaner som har fått berätta om deras erfarenheter av maskulinitet och missbruk för att undersöka de könsrelaterade betydelser de tillskriver sin droganvändning. Detta görs utifrån West & Zimmermans teori om *doing gender* (1987) som utgår från att maskuliniteten är socialt konstruerad och kräver ett aktivt görande.

Jag använder även begreppen *hegemonisk maskulinitet* som är den övergripande referensramen för maskulinitetsgörande (Connell 2008) och Hickeys beskrivning av *hypermaskulinitet* som är ett begrepp för en överdriven maskulinitet som är återkommande i kriminella kretsar (Hickey 2016), i syfte att undersöka hur maskuliniteten skapas och omskapas på vägen in och ut ur substansbruk utifrån ett genusteoretiskt perspektiv.

Syfte

Hegemonisk maskulinitet är ett kulturellt ideal som värderas högt i samhället (Connell 2008, s. 101). Samtidigt står män för tre fjärdedelar av det tunga missbruket i Sverige och är överrepresenterade inom missbruksvården (Socialdepartementet 2014, s. 486). Det övergripande syftet med denna studie är därför att genom en kvalitativ intervjustudie med fyra nyktra narkomaner undersöka hur män som tagit sig ur ett narkotikamissbruk förhåller sig till de maskulinitetsideal som genomsyrar samhället och om deras syn på dessa ideal förändrats under olika tidpunkter i deras missbruk.

Frågeställningar

- Hur förhåller sig intervjupersonerna till maskulinitetsnormer i görandet av en missbrukande maskulinitet?
- Hur förändras mäns uppfattningar av och anpassningar till maskulinitetsideal under olika tidpunkter i deras missbrukskarriär?

Avgränsningar

Både missbruk och maskulinitet är stora och mångfacetterade ämnen och det är inte möjligt att undersöka alla aspekter av dessa. I stället för att gå in på alla orsaker som kan leda till att en individ hamnar i ett missbruk så har jag valt att undersöka hur en strävan efter att passa in i samhället och passera som en 'riktig man' kan leda till en livsstil som präglas av droganvändning och som premierar hypermaskulinitet. Eftersom maskulinitetsgörande är en föränderlig konstruktion, så undersöker jag även hur nya maskuliniteter kommer till uttryck i behandlingsmiljön. En annan avgränsning är att jag ville att intervjupersonerna skulle ha gått i behandling för sitt missbruk samt varit drogfria i minst 6 månader.

Disposition

Denna studie är uppdelad i 6 delar som i sin tur är uppdelade i underrubriker för att skapa en klar överblick. Det inledande kapitlet innefattar inledning, syfte, frågeställningar samt avgränsningar. I det andra kapitlet presenteras studiens två teorier samt en sammanfattning av de teoretiska begreppen och hur de förhåller sig till varandra. I det tredje kapitlet presenteras den tidigare forskningen som är uppdelad i tre underrubriker. I det fjärde avsnittet beskrivs det metodologiska tillvägagångssättet där jag förklarar hur jag gått till väga för att genomföra studien. I det femte kapitlet presenteras studiens empiriska material och analyseras utifrån den tidigare forskningen och de teoretiska utgångspunkterna. I det sjätte och sista avsnittet diskuteras studiens resultat och slutsatserna presenteras.

Teori

Hegemonisk maskulinitet & Hypermaskulinitet

Man brukar säga att genus är 'det sociala könet'. Simone De Beauvoir myntade begreppet och ser kön som något situerat, något som är skapat genom social interaktion. Hon menar att vi blir kvinnor och män genom att inordnas i ett specifikt psykologiskt, ekonomiskt och socialt sammanhang snarare än att födas till kvinna eller man (Eriksson & Gottzén 2020, s. 43–44). På så sätt är maskulinitet något socialt konstruerat som innefattar sociala beteendemönster vilka män förväntas följa för att passera som män (Hertz & Johansson 2011, s. 16).

Begreppet *hegemoni* myntades av Antonio Gramscis i en analys om klassrelationer. Det var från Gramsci som Connell hämtade inspiration när hon utvecklade begreppet hegemonisk maskulinitet. Det begreppet betecknar en samling individer som kan vidmakthålla en ledande och stark roll i samhället vilket skildras som det dominerande mansidealet (Connell 2008, s. 101). Den hegemoniska maskuliniteten är inte något beständigt och oföränderligt utan man kan se den som ett kulturellt ideal som varierar beroende på tid och plats. Begreppet hegemoni används både som en beskrivning av en *politisk mekanism*, med innebörden att det utgör en kultur som garanterar specifika former av härskande praktiker, samt för att illustrera *dominerande former av maskulinitet* samt specifika *grupper av män* (Herz & Johansson 2011, s. 130).

Den hegemoniska maskuliniteten är i första hand en idealbild och den bilden behöver inte överensstämma med de mäktigaste bland männen. Personer med rikedomar eller stor makt kan i privatlivet befinna sig på avstånd från det hegemoniska mönstret (Connell 2008, s. 101). Den hegemoniska maskuliniteten skapas om det finns ett samband mellan institutionell makt och kulturella ideal, främst kollektivt men även på individnivå. Connell (2008) nämner militären, staten och de högsta nivåerna inom näringslivet som exempel på några grupper som erbjuder en relativt övertygande kollektiv bild av maskulinitet.

Connell (2008) talar även om en underordnad, förhandlande eller delaktig maskulinitet. Med underordnad menas exempelvis homosexuella män som symboliskt uteslutits från den hegemoniska maskuliniteten, eller andra maskuliniteter som är ekonomiskt, juridiskt, politiskt och kulturellt uteslutna. Denna underordning ger hegemonin auktoritet (Connell 2008, s. 116). Hegemonisk maskulinitet är ett ideal vilket många män strävar efter men som få uppnår. Alla män lever inte upp till de maskulina idealen, och deltar inte aktivt, men det hindrar dem inte från att dra fördelar från kvinnors underordning. Genom att stödja idealet så hjälper de till att reproducera dessa normer. Detta är vad Connell (2008) kallar för en *delaktig maskulinitet* (Connell 2008, s. 103).

Begreppet hegemonisk maskulinitet uppkom för att förstå relationen mellan olika maskuliniteter, och flera forskare har hittat andra begrepp för att förstå den relationen. Ett av dessa är hypermaskulinitet. Medan hegemonisk maskulinitet är den dominerande och normativa formen av manlighet så representerar hypermaskulinitet en överdriven och ibland även skadlig strävan efter att uppnå denna norm (Hickey 2016 s, 1). Båda begreppen är relevanta för min studie då den hegemoniska normen är en av orsakerna till mina intervjupersoners strävan efter att passa in i en maskulin gemenskap och hypermaskuliniteten är normen i kretsar där drogbruk förekommer frekvent. Hypermaskulinitets-begreppet används i syfte att förstå hur intervjupersonerna navigerade i sitt förflutna där utanförskap och drogbruk var en central del av livet.

Hypermaskulinitet diskuteras ofta i relation till kriminalitet som en intensifiering av de hegemoniska tolkningarna av vad som utgör en "riktig man" och därmed som en del av den manliga gärningsmannens identitetsbildning (Torbenfeldt Bengtsson 2015, s. 2). Hypermaskulinitet förstås som en överdrift av manliga stereotypa beteenden. Begreppet har sina rötter i kriminologin och studiet av manligt våld och aggression. Hypermaskulinitet kan

användas som ett psykologiskt eller sociologiskt begrepp för att representera en överdriven prestation av typiskt manliga beteenden (Hickey 2016, s. 1). Hickey (2016) menar att kännetecknen för hypermaskulinitet finns på ett spektrum med förstärkningen av den manliga dominansen och aggressionen på den ena sidan, och en beundran av den starka, motståndskraftiga manliga beskyddaren på den andra. Likt hegemonisk maskulinitet ses hypermaskulinitet som en social konstruktion och inte något fixerat, det är en idealiserad bild av en extrem manlighet som individer presterar snarare än förkroppsligar. Hypermaskulinitet är alltså något man gör och det är inte något inneboende i varje man. Denna bild har en stor plats i populärkulturen där den ”riktiga mannen” presenteras som orakad, vältränad och med en rebellisk aura. Medias representation av den åtråvärda mannen uppmuntrar till ett hypermaskulint agerande (Hickey 2016, s. 2).

Doing gender

”Att göra genus” är ett perspektiv som uppkom på 1970–1980-talet och fick stor genomslagskraft i artikeln ”Doing gender” som skrevs av West och Zimmerman 1987.

I artikeln beskriver de hur samhället skapar och formar kvinnligt och manligt med hjälp av olika sociala påverkansfaktorer. De förklarar hur detta sker både på individnivå (mikronivå) och samhällsnivå (makronivå). Från övergripande överenskommelser i samhället om hur kvinnor och män förväntas vara, till hur varje individ strävar efter att anpassa sig själv efter dessa normer. På mikronivån handlar det om individens vardagliga interaktioner, beteenden och symboliska handlingar som bidrar till skapandet och reproduktionen av kön och genus. På makronivån handlar det om de övergripande sociala strukturer, institutioner och normer som formar och styr individernas handlingar och möjligheter baserat på kön och genus. Genom att analysera institutionella arrangemang och strukturer kan man förstå hur kön och genus institutionaliseras och upprätthålls i samhället.

”Artikeln tog avstamp i sociologen Harold Garfinkels fallstudie av transkvinnan Agnes. Agnes uppfostrades som pojke men antog en kvinnlig identitet vid 17 års ålder och några år senare genomgick hon en könskorrigering. Genom Agnes fall visar West & Zimmerman (1987) hur kön och genus skapas genom interaktion och samtidigt strukturerar interaktionen. Man kan läsa om hur Agnes aktivt anpassade sitt beteende för att passera som en ”normal och naturlig kvinna” (West & Zimmerman 1987, 132–133). Hon genomförde vad författarna beskriver som

en "hemlig lärlingsutbildning" (*secret apprenticeship*) där hon lärde sig förväntat feminint beteende genom att lyssna på sin fästmans kritik av andra kvinnor och anpassa sitt eget beteende därefter (West & Zimmerman 1987, s. 135). Agnes behövde medvetet konstruera sitt beteende för att passa in i socialt strukturerade normer och föreställningar om kvinnlighet, vilket visar på det aktiva arbetet med att skapa och upprätthålla sin könsidentitet.

West & Zimmerman (1987) gör i artikeln en tydlig åtskillnad mellan kön och genus. De menar att kön är något biologiskt givet genom fysiologi, hormoner och anatomi, medan de beskriver genus som en uppnådd status som skapas genom kulturella, sociala och psykologiska medel (West & Zimmerman 1987, s. 125). Genom denna åtskillnad betonar författarna att genus inte är en bestämd egenskap utan i stället något som ständigt skapas och bekräftas i vardagliga handlingar och relationer.

West & Zimmerman (1987) skriver vidare om begreppet könskategori. De beskriver det som det kön individen uppfattas ha, det vill säga om individen tolkas som man eller kvinna. Det är alltså den sociala kategoriseringen av individer baserad på normer och förväntningar relaterade till kön. Detta sammanfaller oftast men inte alltid med individens biologiska kön (West & Zimmerman 1987, s. 127). Något centralt för deras resonemang är att könsorganen vanligtvis hålls dolda för omgivningen på en vardaglig basis, trots det så fortsätter vi att observera en värld bestående av två naturligt könsbestämda personer. Det är vårt antagande, att dessa grundläggande kriterier finns om vi skulle titta, som utgör grunden för könskategorisering (West & Zimmerman 1987, s. 132). Men det är inte bara kroppens utformning som utgör grunden för vilken könskategori individen placeras i, utan även saker som exempelvis smycken, smink och kläder blir betydande symboler som avgör hur vi i vardagen kategoriseras i könsroller. Vilket man kan läsa om i deras utsaga om Agnes (West & Zimmerman, 1987, s. 131, 133). För att passera som kvinna eller man räcker det med att visa upp de rätta symbolerna. Så länge en individ inte väcker tvivel om att de egentligen inte bör tillhöra en viss kategori, kommer de inte heller att bli placerade i en annan.

Samtidigt behöver inte könskategorin nödvändigtvis relatera till om individen lever upp till genusidealen. West och Zimmerman (1987) använder sig här av begreppet *redovisningsskyldighet*. När vi överträder etablerade normer förväntas vi kunna förklara varför vi avviker från dem. Om en persons beteende inte anses vara tillräckligt feminint kan hennes genus och själva könskategorin ifrågasättas (Eriksson & Gottzén 2020, s.

35). Redovisningsskyldighet innebär att individer är medvetna om att deras handlingar kan bli föremål för bedömning och att de kan behöva rättfärdiga eller förklara sina handlingar utifrån normer och förväntningar relaterade till kön och genus (West & Zimmerman 1987, s. 136)

Genom att skilja mellan kön, könskategori och genus kan man bättre förstå hur dessa olika begrepp påverkar och formar individens identitet och beteende i samhället. Genom att analysera dessa begrepp separat blir det möjligt att se hur de interagerar och påverkar varandra, vilket ger en djupare insikt i hur kön och genus skapas och upprätthålls i sociala sammanhang. Detta perspektiv bidrar till en mer nyanserad förståelse av hur kön och genus formas och manifesteras i vardagen.

I likhet med vardagslivet så kommer jag i mitt arbete inte med säkerhet kunna fastställa mina intervjupersoners biologiska kön och det är heller inte relevant då jag utforskar deras personliga uppfattningar av maskulinitet. Av den anledningen kommer genus vara det begrepp jag använder mig av främst medan kön bara kommer finnas med på ett teoretiskt plan för att förklara relationen mellan West & Zimmermans olika begrepp. Kategorin köns kategorisering kommer att vara av betydelse då jag är intresserad av hur mina intervjupersoner gör maskulinitet och symboler är ett viktigt redskap i hur vi väljer att presentera oss själva för omvärlden. Slutligen så kan begreppet redovisningsskyldighet användas för att förstå det potentiella hotet som finns i risken att bli exkluderad från den könstillhörighet man känner att man tillhör ifall man inte uppvisar rätt symboler.

Sammanfattning av teoretiska begrepp

I denna studie används Connells (2008) teori om *hegemonisk maskulinitet*, Hickeys (2016) artikel som lyfter *hypermaskulinitet* samt West & Zimmermans (1987) teori *doing gender*.

Hegemonisk maskulinitet påverkar både könskategori och redovisningsskyldighet. Detta eftersom det normativa idealet av manlighet som hegemonisk maskulinitet representerar kan påverka individernas placering i köns kategorier och hur de förväntas agera enligt vissa normer och ideal för att passa in i denna kategori. Redovisningsskyldighet kan också vara relaterat till hegemonisk maskulinitet då individer kan känna en press att leva upp till normer och förväntningar relaterade till det dominerande mansidealet för att undvika ifrågasättande av sin manlighet och könstillhörighet. Redovisningsskyldigheten kan även kopplas till

hypermaskuliniteten då även detta ideal kräver ett ständigt upprätthållande och bekräftande av omgivningen, där individen strävar efter att uppfattas som överdrivet stark.

Doing gender visar på individens aktiva roll i skapandet av kön och genus, medan hegemonisk maskulinitet, hypermaskulinitet och förhandlande/underordnad maskulinitet belyser olika dimensioner av manlighet och hur normer och ideal kring manlighet kan variera och påverka individers upplevelser och positioner i samhället. Sammantaget visar dessa begrepp hur normer och ideal kring manlighet och kön påverkar individens identitet, beteende och position i samhället.

Genom att integrera dessa två teorier samt begreppet hypermaskulinitet kan jag utforska hur individer aktivt deltar i skapandet av sin maskulinitet genom att anpassa sig till samhällets normer och förväntningar kring kön och genus. Doing gender ger mig verktyg för att analysera hur individer konstruerar sin manlighet i vardagen, medan hegemonisk maskulinitet ger mig en ram för att förstå det övergripande dominerande idealet av manlighet i samhället. Hypermaskuliniteten fångar upp när individerna tar maskulinitetsgörandet till en överdrift. Genom att undersöka hur dessa teorier och begrepp relaterar till varandra kan jag få en djupare förståelse för hur kön och genus formas och upprätthålls i sociala sammanhang, samt hur individer navigerar och förhandlar sin identitet inom dessa strukturer.

Tidigare forskning

Görande av maskulinitet

Den tidigare forskningen om maskulinitet är omfattande. Forskningen pekar bland annat på att maskulinitet görs inom flera olika sociala arenor och att enskilda män gör maskulinitet på olika sätt beroende på exempelvis uppväxt, familj och arbete. Eftersom människor inte har en biologiskt fixerad identitet så skapas den genom att individen anstränger sig för att få en känsla av tillhörighet i den sociala världen. Maskulinitet är ett uppträdande, ett sorts manus som män lär sig att utföra (Abumere 2013, s. 43). Forskare menar även att detta manus internaliseras tidigt i livet. Pojkar får tidigt höra att stora pojkar inte gråter, vilket tyder på att detta sker annars skulle det inte behöva nämnas. Det här visar att det finns en social förväntan på pojkarna redan i låg ålder. När de blir äldre så är det inte okej att gråta längre, i alla fall inte om de vill bli

betraktade som en stor pojke. Redan i lågstadiet ådrar de sig en social kostnad för att ha visat omtanke på ett sätt som inte är socialt accepterat för pojkar. (Zimmerman 2018, s. 32-33)

I en svensk kontext genomförde Nordberg (2005) en studie där hon undersökte hur 5-åringar förhåller sig till och konstruerar femininitets- och maskulinitetsnormer och upptäckte där att såväl flickor som pojkar aktivt upprätthöll dessa normer, trots sin låga ålder. Samtliga barn hade en klar bild för hur en pojke skulle vara och vad en pojke inte fick göra. Pojkar skulle ha tuffa kläder i mörka färger, vara stark, snabb, inte vara mesig och inte leka med tjejleksaker (Nordberg 2005, s. 149–150). Nordberg (2005) skriver att det är genom mötet med andra som barnet lär sig detta och börjar förstå vem den har en möjlighet att vara. Detta sker genom praktiker där särskiljningen mellan kvinnligt och manligt är väl integrerad. I detta sammanhang blir det angeläget att visa för såväl sig själv som andra vilket kön man tillhör då omgivningen i annat fall kommer att få svårt att relatera till barnet (Nordberg 2005, s. 158).

I vuxen ålder talar man om *hegemonisk maskulinitet* och *hypermaskulinitet*. Forskning som handlar specifikt om hypermaskulinitet visar att den typen av maskulinitet är ständigt återkommande i kriminella kretsar. Begreppet har sina rötter i kriminologin och studiet av mäns våld och aggressivitet (Hickey, 2016). Torbenfeldt Bengtsson (2015) lyfte i sin studie att hypermaskuliniteten var väldigt viktig för de unga kriminella män som hon intervjuade. Ungdomarna var dömda för bland annat narkotikabrott, våldsbrott och stöld och i denna grupp av män lämnar utförandet av maskulinitet en tydlig hegemonisk uppfattning om vad som utgör en riktig man (Torbenfeldt Bengtsson 2015, s. 1). När det anländer en ung kvinna till institutionen så försöker en av internerna skapa en självframställning som en riktig man utifrån hegemoniskt maskulina värderingar av manlig heterosexualitet. Detta görs genom att bland annat dela med sig av sina många tidigare erfarenheter med kvinnor, vilket är ett exempel på ett maskulinitetsgörande inom ramen för hypermaskulinitet (Torbenfeldt Bengtsson 2015, s. 10). På denna avdelning kunde man även se att de unga männen kände ett behov av att hävda sig inför varandra. Våld mellan interner var inget främmande och att bruka våld är ett klassiskt kännetecken på hypermaskulinitet (Hickey 2016, s. 1).

I det här avsnittet har vi sett att barn tidigt internaliserar maskulinitetsnormer. I vuxen ålder blir görande av hypermaskulinitet särskilt central för män i kriminalitet och utanförskap, där hypermaskuliniteten ständigt kräver ett upprätthållande där männen visar sig handlingskraftiga

genom aggressivitet och droganvändning. Den tidiga inläringen av könsideal påverkar hur män senare i livet förhåller sig till risktagande och droganvändning, vilket jag nu kommer att fördjupa mig ytterligare i.

Män, riskbenägenhet och droganvändning

Darcy (2019) diskuterar mäns upplevelser av att använda illegala droger i Irland. Studien undersöker mäns motiv för att delta i olaglig rekreationell droganvändning och de betydelser de tillför sin droganvändning ur ett genusperspektiv. Darcy (2019) lyfte att flera män gjorde maskulinitet genom riskfyllt drogbruk. För vissa av männen i studien så spelade risken en viktig roll för att få känna spänning i deras användning av droger. Denna form av droganvändning involverade en lustfylld spänning mellan att bevara och överkomma sociala och personliga begränsningar, samt mellan att behålla och förlora kontrollen. Att navigera kring dessa gränser bidrog till männens upplevda spänning från droganvändningen. För dessa män erbjöd ett riskfyllt drogbruk en kontrast till deras annars alldagliga liv (Darcy 2019, s. 9). En intervjuperson beskriver att berusningen var viktig för att ha en bra kväll, likaså att göra ”galna” saker med sina vänner. Att göra ”galna saker” under berusning fungerade som en demonstration av maskulinitet i homosociala sammanhang (Darcy 2019, s. 10).

Genom att delta i potentiellt farliga beteenden visar intervjupersonen och hans vänner en delad förståelse för maskulinitet. Det indikerar också enligt Darcy (2019) en sorts ”tävlande” maskulinitet där de pushar varandra att vara lite galnare än den andra i ett försök att demonstrera olika aspekter av hypermaskulinitet, exempelvis att visa tuffhet (Darcy 2019, s. 10). Intervjupersonens berättelser handlar enligt Darcy (2019) i slutändan om att inte kompromissa med sin maskulina identitet inför sina kamrater när han är påverkad av droger. Hans berättelser är ett sätt att verbalt bekräfta sig själv som en tuff individ, och genom detta upprätthålla en maskulin framställning (Darcy 2019, s. 12).

En annan studie på området är Jolene Sanders *Coming of Age: How Adolescent Boys Construct Masculinities via Substance Use, Juvenile Delinquency, and Recreation* från 2011.

Studiens empiri utgjordes av intervjuer med 11 män som gick i behandling för sitt missbruk. Intervjupersonerna i studien använde droger av olika anledningar där de främsta skälen var påverkan från sin omgivning och sina vänner, tillgängligheten till droger, och för att passa in i

gruppen. Många av dem började experimentera med alkohol och droger redan som tonåringar, och vissa fortsatte med tungt bruk och missbruk under sin uppväxt (Sanders 2011, s 53–54).

Artikeln diskuterar vidare hur intervjupersonerna visade tendenser till risktagande genom sitt beteende, inklusive genom ungdomsbrottslighet och användning av vapen. Dessa handlingar kan ses som ett sätt att utforska och bekräfta sin maskulinitet, där männen försöker hitta en plats och skapa en identitet inom sina gemenskaper. Risktagandet kan också vara en reaktion på känslor av maktlöshet och brist på kontroll i deras liv, särskilt med tanke på deras sociala och ekonomiska bakgrund. Detta risktagande beteende kan ha negativa konsekvenser för deras hälsa och välbefinnande (Sanders 2011, s. 67). I artikeln betonas att för att dessa män ska kunna övervinna sina problem med substansmissbruk och beroende så måste de omvärdera och omformulera sin uppfattning av maskulinitet för att bättre hantera de utmaningar de står inför som vuxna (Sanders 2011 s. 48). I Sanders (2011) studie framgår tydligt att ungdomsbrottslighet är kopplat till en önskan att vara en ”riktig” man. Trots att vissa intervjupersoner slutade med substansmissbruk och lämnade den kriminella banan, så är den gemensamma nämnaren att substansmissbruk är en bidragande faktor till fortsatt kriminell aktivitet (Sanders 2011, s. 59).

Maskulinitetsideal kan som vi ser påverka ifall en man hamnar i ett missbruk och dessa ideal kan även påverka återhämtningen från ett missbruk. Till exempel kan män som försöker leva upp till traditionella maskulinitetsideal känna sig tvingade att undvika att visa svaghet eller sårbarhet inför andra människor, inklusive sina vänner och familjemedlemmar. Detta kan göra det svårt för dem att öppna upp och söka stöd när de behöver det som mest. Därför kommer jag nu att titta närmare på maskulinitetsidealens roll i återhämtningen från ett missbruk, en kontext som kräver ett omskapande av maskuliniteten.

Maskulinitet och återhämtning

Gueta, Gamliel och Ronel (2021) har skrivit en artikel som heter *Weak Is the New Strong*: *Gendered Meanings of Recovery from Substance Abuse among Male Prisoners Participating in Narcotic Anonymous Meetings*. Syftet med artikeln var att undersöka manliga interners erfarenheter av fängelsemiljön. Männen hade deltagit i NA och tolvstegsprogrammet i Israel, och artikeln undersöker även hur de tolkade, utmanade och kämpade med maskulinitetsidealen och de ideal som är inneboende i NA's filosofi (Gueta, Gamliel & Ronel 2021, s. 1).

Resultatet visade att intervjupersonerna hade svårt att erkänna maktlöshet, dela med sig av sin livshistoria, ta bort masken och att stötta varandra vilket är några av grundprinciperna i tolvstegsprogrammet. Forskarna menar att detta visar på en *skadad* eller *fördärvad* maskulinitet då intervjupersonerna uppfattade att detta hotade deras maskulinitet (Gueta, Gamliel & Ronel 2021, s. 8). Liknande andra män vars manlighet hotas, hanterade intervjupersonerna dessa hot genom att använda sig av tre *diskursiva strategier*. Den första var en bekräftelse av hegemoniska maskulinitetsföreställningar genom att presentera sig själva som pragmatiska aktörer, att omforma tillfrisknande till en maskulin handling och att framställa män som använder droger som avvikande. Den andra var en omformulering av deras uppfattning om maskulinitet genom att anpassa begreppet för att inkludera feminina föreställningar som omsorg och att erkänna sårbarhet. Slutligen var den tredje diskursiva strategin att avvisa deras tidigare ideologier och deras nuvarande konstruktioner av hypermaskulinitet. Detta skapade en hybrid maskulin identitet som kan antingen ses som en ny identitet eller en ursprunglig, tidigare undertryckt identitet, vilken kombinerade traditionella föreställningar om kvinnlighet och manlighet. Samtliga interner använde sig av dessa strategier och vissa använde dem samtidigt (Gueta, Gamliel & Ronel 2021, s. 11–12).

NA-möten blev för internerna en plats där de kunde tala om sina känslor och där hegemoniska maskulinitetsideal vidgades. Dessa NA-möten utmanade hypermaskulina värderingar och symboler och konstruerade en bredare version av maskulinitet som inte förstärker maskulinitetsideal såsom aggression eller machokultur (Gueta, Gamliel och Ronel 2021, s. 16).

Artikeln *The Lived Experiences of Men in 12-Step Recovery against a Backdrop of Hegemonic Masculinity* av David Dwyer (2014) belyser bland annat hur intervjupersonerna har internaliserat och aktivt konstruerat hegemonisk maskulinitet och hur de påverkades av uppfattningar om manlighet från betydelsefulla personer i deras liv. Dwyer (2014) kom likt Gueta, Gamliel och Ronel (2021) fram till att återhämtningskulturen fungerat som en trygg miljö där männen kunde utforska och omdefiniera sin manlighet på nya sätt vilket kunde underlätta för dem att öppna upp, dela känslor och acceptera tidigare svagheter som en del av sin personliga utveckling. Men han såg även att den hegemoniska maskuliniteten påverkade männens upplevelser i 12-stegs programmet genom att skapa inre konflikter för intervjupersonerna när de försökte navigera mellan traditionella maskulina normer och de krav som återhämtningen ställde på dem. Intervjupersonerna kunde känna sig pressade att

upprätthålla en idealiserad bild av manlighet samtidigt som de behövde utmana tidigare uppfattningar och beteenden för att främja sin återhämtning (Dwyer 2014, s. 188–189).

Redogörelsen av artiklarna ovan styrker att maskuliniteten är något föränderligt som kräver ett aktivt skapande, omskapande och upprätthållande. Det tyder på att olika maskulinitetsnormer är relevanta i olika kontexter. Behandlingsprogram ger exempelvis utrymme för en mer förlåtande och mjukare maskulinitet. Denna acceptans öppnar upp för andra sätt att göra maskulinitet som inte är accepterade i kriminella kretsar som premierar hypermaskulinitet.

Metod

Metodval

Jag visste redan i början att jag ville använda mig av en kvalitativ metod för min studie, detta för att det är en effektiv metod när man är intresserad av personernas upplevelser, vill ta reda på hur personer känner för ett visst fenomen och vill försöka förstå dessa individers sätt att resonera. En kvantitativ metod med exempelvis enkäter hade inte genererat en lika djup förståelse för detta fenomen, det ger i stället data som är mätbar och generaliserbar för populationen och som därför ger bredd över ett stort antal respondenter, medan kvalitativa metoder ger djup över ett mindre antal respondenter (Trost 2010, s. 31–32).

En konsekvens av att använda sig av en kvalitativ metod är att den inte på något sätt är representativ för befolkningen (Trost 2010, s. 34), men detta är inte heller något som jag strävar efter i denna undersökning. Den kvalitativa intervjun kan beskrivas som flexibel samt påminna om ett vardagligt samtal. En intervju skiljer sig dock från ett vanligt samtal då intervjutillfället är en specifik social situation där den som intervjuar och intervjupersonen har definierade roller. Jag som intervjuare har rätten att fråga men det viktigaste är dock inte att ställa frågor utan att få intervjupersonen att berätta (Kaijser & Öhlander 2011, s. 93).

Den intervjuade har en mall för ögonen som bestämmer vad man väntas berätta och vad man bör hålla tyst om. Något som är viktigt att ha i åtanke är att kunskapsinnehållet i materialet påverkas av de stereotyper som finns kring vad man berättar, och hur, då även det biografiska är kulturellt bestämt (Kaijser & Öhlander 2011, s. 96). Det finns kollektiva normer för hur man formulerar en berättelse. Även minnet har en stor betydelse då minnet är en komplex process. Vissa händelser glöms bort med åren medan andra som ligger nära individen, exempelvis känslolägen eller sådant som rör familjen, är lättare att minnas (Kaijser & Öhlander 2011, s.

96–97). Detta är något jag haft i åtanke då de frågor jag ställt har berört händelser som går tillbaka en bit i tiden. Jag har lagt ett stort fokus på intervjupersonernas känslor i olika situationer och gemenskaper och har bett dem att redogöra för vad de minns. Genom frågor som *“Känner du att det finns brister i kommunikationen med dina manliga vänner när det kommer till känslor och problem? (I så fall, på vilket sätt?)”* så fick intervjupersonerna möjligheten att reflektera över utmaningen som kommer med att visa sig sårbara.

Jag har valt att genomföra semistrukturerade intervjuer. Därför har jag formulerat en intervjuguide (se bilaga) med några specifika teman som utgångspunkt vilka ska behandlas under intervjun. Jag har använt mig av samma intervjuguide i samtliga intervjuer men då intervjuprocessen är flexibel har intervjupersonerna själva kunnat forma intervjun till viss del. Detta ledde ibland till nya ämnen och synvinklar som jag kunde ta med mig till nästa intervju. Under mina teman har jag formulerat frågor för att hjälpa mig att hålla fokus under intervjugång. De fyra intervjuerna var mellan 45–60 minuter långa och gav en djupgående empiri med fokus på intervjupersonernas erfarenheter och upplevelser. Flera erfarenheter och teman var återkommande i utsagorna och därför gav de fyra intervjuerna ett tillräckligt stort intervjumaterial för en uppsats på denna nivå.

Då jag var ute efter att få spontana och personliga svar passar en semistrukturerad intervjuform bra (Ahrne & Svensson 2015, s. 38). På det sättet så kunde intervjupersonerna ge mig nya infallsvinklar jag kanske inte skulle ha tänkt på och det känns extra betydelsefullt då intervjupersonerna är män och jag är kvinna och därför kanske inte har samma synsätt i vissa resonemang.

Det kan vara så att de skulle berätta andra saker ifall jag varit en man och av samma skäl så kanske de undviker att berätta andra saker om sitt liv. Därför är en reflexiv utgångspunkt viktig för mig som intervjuare. Det är viktigt att bemöta samtliga intervjupersoner med respekt och vara medveten om att intervjusituationen påverkas av en maktobalans mellan intervjupersoner och intervjuare (Thomsson, 2011, s. 94, 95). Genom en reflexiv medvetenhet om intervjupersonernas bakgrund och tidigare liv i utsatthet så skapades en intervjusituation som öppnade upp för djupgående samtal (Thomsson, 2011, s. 95). En reflektion över intersektionella positioneringar är därmed på sin plats, där olikheter i bakgrund, yrkesstatus och utbildningsnivåer påverkar samtalet (Thomsson, 2011, s. 95). Det finns olikheter mellan mig och intervjupersonerna då jag inte delar deras erfarenheter av drogproblematik. Trots detta flöt

intervjuerna på smidigt, möjligen för att jag öppnade upp samtalet med mindre laddade frågor. Jag lyfte även att de hade rätt att inte svara på frågor om de inte ville, samt berättade att de hade rätt att avbryta intervjun när som helst. Genomgående höll jag en trevlig och respektfull ton och visade intresse för deras erfarenheter. Jag valde även att klä mig avslappnat i syfte att minska maktobalans. Sammantaget skapar detta ett tryggt rum där intervjupersonerna kunde dela med sig av sina erfarenheter utan en dömande blick. Flera intervjupersoner visade att de kände sig trygga i intervjusituationen, detta genom att vi exempelvis delade skratt och att intervjusituationen kändes bekväm.

Urval

Jag valde att använda mig av ett snöbollsurval i urvalet av mina intervjupersoner. Det är ett selektivt urval där forskaren medvetet väljer specifika fall eller deltagare som är ändamålsenliga i relation till studiens syfte och forskningsfrågor (Bryman 2018, s. 496). För att kunna besvara mina frågeställningar ville jag intervjua fyra män som har gått i behandling för missbruk och har varit nyktra i minst sex månader. Jag sökte personer som inte missbrukar längre då jag ville att intervjupersonerna skulle kunna reflektera över sitt tidigare missbruk med en klar blick och jag ville att de skulle ha gått i behandling då jag var intresserad av att se hur deras väg in och ut ur missbruket såg ut. En fördel med snöbollsurval är att den första personen jag kommer i kontakt med kan definiera vilka som ingår i gruppen. Det innebär att jag får en sorts självselektion gjord av en person i fältet (Aspers 2011, s. 96). Detta var till hjälp då jag är ny inom området och inte har tillräcklig kunskap för att hitta och identifiera personer inom målgruppen.

Inledningsvis kontaktade jag en person som jag kände till som själv har haft ett missbruk, hen kunde sedan leda mig vidare till en person i Norrland som just nu går i en behandling för sitt missbruk och den personen hjälpte mig i sin tur att komma i kontakt med intervjupersoner för studien. Hen tog kontakt med andra i behandlingen och slutligen fick jag numret till åtta personer som var intresserade av att delta och jag valde slumpmässigt ut fyra av dem att gå vidare med då samtliga passade för studien. Dessa fyra individer är män i åldrarna 36–52 som har varit nyktra mellan 2 och 21 år, har gått i behandling och är bosatta i Norrland. För att komma i kontakt med dem så skrev jag ett sms till dem där jag informerade om vad uppsatsen handlar om och alla fyra ville sedan gå vidare och vi bokade tid för intervju.

Genomförande av intervjuer

I intervjuerna ställde jag konkreta frågor som höll intervjupersonerna inom ramen för mitt arbete men jag lämnade utrymme för att de skulle få möjligheten att bidra med personliga reflektioner och på det sättet kunde jag även ställa vissa följdfrågor. För att skapa ett utrymme för flexibilitet valde jag att genomföra semistrukturerade intervjuer där jag använde mig av en intervjuguide jag formulerat i förväg. Jag började mjukt med några bakgrundsfrågor för att sedan komma in på de mer djupgående frågorna om deras tidigare missbruk och syn på manlighet. Intervjun avslutades med att intervjupersonen fick en möjlighet att tillägga något eller komma med en slutlig kommentar. Innan jag började med intervjuerna så läste jag på kring området jag ville undersöka för att vara så förberedd som möjligt. Intervjuerna genomfördes via Zoom (som ofta används vid exempelvis videokonferenser) då intervjupersonerna bor långt från Stockholm. Det kan finnas vissa utmaningar med att använda sig av digitala tekniker. Exempelvis så kan nätverksuppkopplingen krångla och miljön som intervjupersonen befinner sig i kan vara rörig (Hallin & Helin 2018, s. 64). Detta var inga problem som jag stötte på under intervjuerna.

Intervjuerna spelades in genom Zoom, med intervjupersonernas samtycke, då det underlättar för analysen då jag kan lyssna på vad som sagts ordagrant flera gånger samt transkribera dem, vilket i sin tur gör att jag kan analysera det som sagts på ett så rättvist sätt som möjligt. Det tillåter mig också att fokusera på frågorna och svaren då jag inte behöver lägga tid på att anteckna allt utan kan koncentrera mig på att notera gester och mimik (Kajser & Öhlander 2011, s. 105). Jag genomförde alla delar av intervjuerna ensam vilket kunde vara till min fördel då minnet är ett viktigt inslag vid analys och tolkning. Anteckningar och inspelningar kan inte till fullo ersätta de intryck man får vid intervjun (Trost 2010, s. 75).

Analysmetod

Det finns många olika analysmetoder att ta hjälp av men vilken analysmetod som är lämplig beror på studiens datainsamlingsmetod samt forskningsproblemet. Analysen sker parallellt med datainsamlingsprocessen. Det är viktigt för analysen att man har så få förutfattade meningar som möjligt, så jag försökte ha ett öppet sinne för att analysen inte skulle färgas av min egen förförståelse (Starrin & Svensson 1994, s. 6). Empirin talar inte för sig själv, så det är viktigt att placera den i en teoretisk referensram, detta för att kunna tolka och förstå innehållet.

För att analysera mitt material har jag valt att använda mig av en kvalitativ innehållsanalys. Något som utmärker den kvalitativa innehållsanalysen är att det är en ”relativt strukturerad process som följer vissa bestämda steg av att identifiera, koda och kategorisera grundläggande mönster eller teman i ett empiriskt material” (Klingberg & Hallberg 2021, s. 284). Forskningsmetoden bygger på subjektiva tolkningar av innehållet i texter och dessa tolkningar kan ske på olika nivåer. Intervjuutskriften har analyserats som text och jag har valt att främst fokusera på det manifesta innehållet i texterna vilket avser vad som aktivt sägs och uttrycks i texten i stället för ett mer latent förhållningssätt där man analyserar vad som sägs mellan raderna (Klingberg & Hallberg 2021, s. 285). Den kvalitativa innehållsanalysen har flera ansatser. Jag har valt att använda mig av en riktad kvalitativ innehållsanalys som utmärks av att den har en deduktiv ansats där teori och tidigare forskning ligger till grund för den inledande analysen. Jag har därför redan på förhand en tydlig bild av vad det är jag ska analysera i texten (Klingberg & Hallberg 2021, s. 287). Detta betyder att mina huvudkoder grundar sig i teori samt tidigare forskning. Mina underkoder däremot har uppkommit genom de teman jag använt mig av i intervjuguiden samt genom empirin. I analysen kommer jag att använda mig av ordagranna citat från intervjuerna vilket känns viktigt då jag är intresserad av att ta fasta på intervjupersonernas egna reflektioner och beskrivningar.

Under transkriberingen började jag med en öppen kodning där jag fetmarkerade vissa delar som jag vid första anblick ansåg vara centrala för att sedan dela in transkriberingen i olika teman. Dessa har jag skapat tillsammans med intervjuguiden som är förankrade i teori och tidigare forskning. Dessa var ”Vägen in i missbruket” och ”Vägen ut ur missbruket”, detta för att få en överblick av materialet. När jag läste igenom intervjuerna så blev min kodning mer fokuserad och då kunde jag sedan identifiera följande underkoder under första temat: maskulinitetskultur, droger, hypermaskulinitet, hegemonisk maskulinitet och kriminalitet. Andra temat utgjordes av underkoderna känslor, behandlingsgemenskap och begreppet hegemonisk maskulinitet passade även här.

När jag var klar med kodningen och började sammanställa analysen så klistrade jag in citaten jag samlat in under respektive rubrik, sedan gick jag igenom alla citat och lokaliserade nyckelord som jag sedan använde mig av för att urskilja vilka som har pratat om samma sak.

Maskulinitetsbegreppen blir relevanta genom själva upplägget av analysen. Man kan se maskulinitetsbegreppen som ett återkommande tema, då exempelvis hypermaskulinitet är en central del av maskulinitetsgörandet på vägen in i missbruket, medan hegemonisk maskulinitet

och känslor är mer närvarande i vägen ut ur missbruket. Underrubrikerna hjälper till att förklara olika aspekter av vägen in i och ut ur ett missbruk.

Forskningsetiska överväganden

När man väljer att göra en studie med utsatta människor finns det vissa etiska förhållningsregler man behöver ha i åtanke. En av dessa är att intervjun behöver ske i en förtroendefull miljö samt att den behöver vara välplanerad. Som med alla metoder förutsätts trovärdigheten av att forskaren är väl inläst i metoden och är insatt i projektet. Ett annat är de benämningar jag använder mig av på intervjupersonerna i studien. Hans Swärd (2016) skriver att problem skapas redan när man försöker hitta ord för utsatta grupper. Dessa namn kan ha betydelse för mitt perspektiv då det kan leda mitt tänkande i en särskild riktning. Ord såsom ‘marginaliserade’, ‘socialt utslagna’, eller ‘tunga missbrukare’ kan leda till att några individers egenskaper får representera en hel grupp (Swärd 2016, s. 72–73). Swärd (2016) betonar även att det är komplicerat att hantera ord som är in-tecknade av ideologiska föreställningar och att man behöver ställa sig kritisk till begreppen då man lätt tar med dessa föreställningar i undersökningen (Swärd 2016, s. 73). Jag har här valt att benämna mina intervjupersoner som ‘nyktra narkomaner’ då jag tycker att det ger en rättvis bild. Ett annat möjligt ordval i stället för ‘narkomaner’ hade varit ‘missbrukare’, men det är ett väldigt laddat ord samt det signalerar att personen fortfarande brukar vilket inte är fallet.

Vetenskapsrådet (2002) har listat fyra huvudkrav man alltid behöver ha i åtanke när man genomför en studie. Jag som forskare behöver informera intervjupersonerna om de villkor som gäller för deras deltagande, deras uppgift i projektet, att deras deltagande är helt frivilligt och att de när som helst har rätt att avbryta sin medverkan. Alla deltagare behöver även ge sitt samtycke och jag som forskare ska utforma en blankett där information om studien framgår, som intervjupersonerna sedan får underteckna innan jag börjar med intervjuerna. Jag mejlade dem en samtyckesblankett de skulle läsa och svara på, detta då de bor långt bort och det därför inte är möjligt att ses och få en underskrift. Materialet jag samlar in får inte användas i andra syften än forskning och för att säkerställa intervjupersonernas anonymitet ska inspelningarna tillfälligt lagras på skolans server, och både inspelningar och konversationer ska raderas så snart som uppsatsen är klar och betygsatt. I undersökningen så ska namnen vara fingerade och jag ska endast använda mig av ålder och kön för att skydda deras identitet så länge det är möjligt.

Analys

Analysen är indelad i två teman: *Maskuliniteter och missbruk* samt *omskapande av maskulinitet*. Det första temat diskuterar intervjupersonernas skapande av hypermaskulint genus och de förväntningar som ställs på dem som män. I det andra temat lyfts hur deras genus omskapas i behandlingsmiljön vilken ger utrymme för nya sätt att göra genus som inte präglas av aggressivitet och drogbruk.

Missbruk och maskuliniteter

Intervjupersonerna beskriver att deras tillvaro under uppväxtåren präglats av en kultur där pojkar och män förväntas bete sig på ett visst sätt. Nils, 42, berättar att som barn så fick hans syster tröst om hon gjort sig illa medan han fick höra att han skulle bita ihop. Redan som barn så står det klart för intervjupersonerna vem de har en möjlighet att vara och vad som inte är socialt accepterat och detta är något som följer med dem genom livet. Vidare berättar Tim:

Tim: Men jag tänker att typ generellt asså om jag tänker tillbaka på när man gick i skolan asså.. killar i klassen och allt sånt där och deras pappor och ja men du vet, ”nej gråt inte” du vet, om nån kille ramlar så ba ”äh det är ingen idé att gråta, bara skrapa bort så är det bra” det är som såhär det är mindre okej för män rent generellt att vara sårbar och ledsna och ja men prata känslor. Så jag tänker att någonstans i grunden finns det ju ett jättestort problem, asså när det gäller just att män ska vara starka och liksom bita ihop.

Citatet ovan är ett tydligt exempel på att pojkar förväntas vara utåtagerande och dominerande vilket han upplever som begränsande och problematiskt. Nordberg (2005) skriver i sin studie, att de pojkar hon intervjuat som uppnådde dessa förväntningar kände en oro över att deras status skulle påverkas ifall de skulle närma sig det som betraktades feminint (Nordberg 2005, s. 150). I mina intervjuer framgår att detta beteende lätt kan leda till ett grupptryck och att det här beteendet verkar följa med i och med att pojkarna blir äldre då intervjupersonerna upplevt detta även i högstadiet. Det var även där som samtliga intervjupersoner berättar att de först kom i kontakt med narkotika, detta genom andra elever i skolan vilket Jens berättar:

Jens: Eh, ja asså med drogerna [amfetamin] var det ju genom ett gäng som gick i samma skola på högstadiet som jag gjorde, några som jag inte umgicks

med speciellt mycket i högstadiet men så i nian så lärde jag känna en av dom lite bättre och på den vägen var det, eh, så det var genom ett ungdomsgäng eller vad man nu ska kalla det

Även de andra intervjupersonerna berättar att amfetaminet var deras primärdrog och till en början såg flera av intervjupersonerna amfetaminet som något positivt, en lösning på ett problem. Samtliga hade haft det väldigt svårt i skolan och amfetaminet hjälpte dem till en början att prestera på en nivå de inte trodde var möjlig. En annan effekt av amfetaminet är ett ökat självförtroende och att hämningarna släpper, det blev också ett sätt att döva känslor och det tillät dem att bli mer utåtagerande. Detta var viktiga verktyg i deras strävan att uppnå det hypermaskulina idealet. Att visa känslor anses vara kvinnligt och hypermaskulina män framställer sig som särskilt intoleranta mot feminina egenskaper (Hickey 2016, s. 1).

Tim berättar att han har haft en trasslig barndom med trauman och att drogerna hjälpte honom att ”stänga av”. Att ta droger i stället för att visa sig sårbar är också ett exempel på ett maskulinitetsgörande. Flera av mina intervjupersoner uttryckte en ovilja att visa sig sårbara då det inte går i linje med maskulinitetsnormerna och drogerna blev här ett verktyg i detta görande. Droganvändningen erbjöd dem en gemenskap, ett sammanhang, vilket var värdefullt för dem och något de kände att de saknat. Simon berättar att innan han började missbruka så hade han problem i skolan och hade en dålig självkänsla vilket gjorde det lättare för honom att ‘göra bus’. Nils och Jens beskriver det så här:

Nils: Nä asså jag har väl provat det mesta men ... jag har alltid varit ganska inbunden och ... med tjack så kunde jag vara någon jag ville vara, trodde jag, i början var det ju så, då blev man utåtagerande osv eh ... men sen var det ju bara för att jag skulle klara vardagen jag vet inte det där roliga försvann ju ... men ja bara för att klara vardagen, [...] Och ja men det var en kul grej skulle jag säga, och att andra gjorde det, i den åldern är det väl mycket gruppträck det tror jag nog att det var, med alkoholen var det absolut så och man vill ju vara en i gänget, det ligger nog en enorm osäkerhet i grunden, man vill väl vara som alla andra och bli bekräftad på ett sätt, för mig var det så iallafall

Jens: ja asså det var ju inte drogen som jag blev fast på utan det var ju gemenskapen, att få tillhöra något, asså sådär, jag kände mig väl rätt utanför

innan fast jag kanske inte var det men jag kände mig så i varje fall, annorlunda
liksom

Detta är exempel på ett rekreationellt drogbruk. Nils och Jens använder amfetamin för att få tillträde till en hypermaskulin gemenskap. Att det här bryter mot reglerna är något de är medvetna om men de kände att det här var priset de behövde betala för att passa in. När man väl gått över gränsen så blir det lättare att ta ytterligare ett steg i ”fel” riktning och samtliga av mina intervjupersoner övergick senare till att begå andra brott. I väldigt ung ålder förväntas pojkar vara busiga och utåtagerande (Nordberg 2005, s. 150), det är en del av en könsstereotypisk hegemonisk norm. Detta beteende för en vuxen man anses däremot hypermaskulint, vilket ständigt behöver upprätthållas för att vara legitimt (Hickey 2016, s. 2). Förutom ett ökat risktagande finns det fler egenskaper som är förknippade med maskulinitet bland annat uppfattningen att våld är manligt (Hickey 2016, s. 1) och att spänning är något eftersträvansvärt (Darcy 2019, s. 10). Hypermaskulinitet likt alla andra former av maskulinitet är en social konstruktion som skapas och upprätthålls genom social interaktion (Hickey 2016, s. 1). Så här svarar Simon på frågan om varför han började använda amfetamin:

Eh, ja men jag gillade det här uppåt som man fick av centralstimulerande alltså det här uppåtjacket och det här genom att det var ju med mycket kriminalitet, det var spännande med brott och sånt också och då jamen då fastnade jag fort för det alltså, amfetamin, och ja men kände väl att jag klev fram och blev på ett annat sätt och mindre tillbakadragen och kände mig mer positiv.

Attraktionen till kriminella aktiviteter är en aspekt av den överdrivna aggressiviteten som anses vara en del av hypermaskulinitet och det är även droganvändningen, särskilt av centralstimulerande som amfetamin. I Simons fall låter det som att amfetaminet är kopplat till en hypermaskulin självbild där han söker efter att förstärka sin styrka och sitt självförtroende. Han menar att han gick från att vara ”tillbakadragen” till mer ”positiv” vilket kan förstås som en avvisning av svaghet och passivitet. Denna omvandling kan ses som en strävan att undvika allt som uppfattas som svagt eller feminint för att i stället framstå som stark och kapabel (Hickey 2016, s. 2). Detta är även en del av genusgörandet. Simon tar avstånd från femininitetsnormer genom ett aktivt genusgörande (West & Zimmerman 1987), som hör samman med ett hypermaskulint genusedal. Simon berättar att han tyckte att det var spännande med brott och Darcy (2019) menar att risktagande spelade en viktig roll för att hans intervjupersoner skulle få

känna spänning i deras droganvändning och att detta skapade en kontrast mot deras annars alldagliga liv (Darcy 2019, s. 9). Simon berättar i intervjun att han växte upp i en fin, vardaglig familj utan alkohol eller droger. Hans användande av amfetamin och deltagande i kriminella aktiviteter kan tolkas som att han hade ett behov av en kontrast då Simon även lyfter att han hade det svårt i skolan där han både kände sig utanför och inte kunde prestera så bra. Han upplevde sig inte sedd och hörd i skolvärlden, vilket gjorde honom motiverad att söka sig till andra spänningssökande gemenskaper och sammanhang, där droganvändning förekom.

Nils berättar att drogen blev hans räddning vilket visar på hur viktigt det var för honom att passa in i den maskulina mallen. Han menar vidare att män missbrukar för att pojkar och män inte är tillåtna att visa känslor och därför förtrycker de i stället känslorna med exempelvis droger. Simon är inne på samma bana och tror att det har att göra med att män är mer utåtagerande.

Simon: Jag tror att männen är mer utåtagerande över lag också, att det blir ett mer utåtagerande beteende med narkotika och att tjejer är väl mer överrepresenterade med självskadebeteende och att dom vänder det inåt i stället, och sen kanske förknippat med läkemedel och på det sättet.

Simon beskriver här könsskillnader i hur män och kvinnor hanterar problem, att kvinnor är mer tillbakadragna i relation till männen som är mer utåtagerande. Man kan tolka det Simon berättar som att han tycker att kvinnor har andra krav på sig i jämförelse med männen. Simon visar här på en sorts könsskillnad där han genom att vara man har en identitet som skiljer sig från en feminin identitet vilken enligt honom är mer passiv. Tim svarar så här på frågan om det finns en koppling mellan drogbruk och att hämma känslor:

Tim: [...] Ja men jag tänker väl att det kan det absolut finnas, jag menar... en stor del till varför jag fortsatte knarka det var ju just det här att alla dom här jobbiga känslorna jag gått och burit på inom mig dom försvann. Asså, så jag tänker att det blir som ett sätt att medicinera bort det här jobbiga inom sig.

Känslor är något återkommande i det empiriska materialet. Intervjupersonerna beskriver att problemet är att de inte känner att de får visa sina känslor inför andra och det är tydligt att det är något de saknar. Detta kan ha sin grund i att den hegemoniska maskuliniteten anses vara en

acceptabel maskulinitet. Det är en generell referensram som män oftast förhåller sig till trots att den är svåruppnådd (Connell 2008, s. 101). Det finns ingen plats i det traditionella maskulinitetsgörandet för män som vill vara öppna med sina känslor. Att visa känslor anses vara kvinnligt och hypermaskulina män framställer sig som särskilt intoleranta mot feminina egenskaper (Hickey, 2016, s. 1). Då intervjupersonerna upplevde att de inte kunde hantera sina känslor eller prata om sitt mående samtidigt som de upplevde ett utanförskap så tog dem droger i syfte att hantera detta, vilket gjordes i en gemenskap som dessutom premierade hypermaskulina normer (att exempelvis ta droger och vara utåtagerande). Det kan tolkas som att görandet av hypermaskulinitet blev tillgängligt för dem då en hegemonisk maskulinitet kändes svår att uppnå.

Missbruksgemenskapen bestod både för Simon som för de andra intervjupersonerna, främst av andra narkomaner och familjen var inte så närvarande. Där fick man enligt några intervjupersoner inte visa sig sårbar. Man behövde enligt Jens, "behålla en fasad för att inte bli uppäten". Detta fenomen kan analyseras utifrån West och Zimmermans teori *doing gender* (1987) och mer specifikt deras begrepp *redovisningsskyldighet*. Både Jens och Simon upplevde att de behövde uppvisa ett stereotypiskt maskulint beteende för att passa in i en viss könskategori. För att garantera sin plats i denna kategori behöver de tänka på sättet de uttrycker sig på (inte visa känslor offentligt, bete sig macho) och hur de väljer att agera (använda narkotika, begå brott) då kroppens utformning inte är tillräcklig. Detta är vad som legitimerar deras könstillhörighet för omgivningen. Ifall Jens och Simon inte upprätthöll denna fasad skulle det kunna resultera i att deras genus blev ifrågasatt och att de förlorade tillträdet till den manliga gemenskap de söker inträde till. Detta vore en stor förlust och inget de vågar riskera. Man kan se maskuliniteten som ett manus de behöver följa för att bli accepterade (West & Zimmerman, 1987, s. 135).

Jens beskriver att i högstadiet på den plats han växte upp så skulle killarna snusa och dricka mycket sprit och vara macho, Nils säger så här:

Nils: när jag växte upp pratade man inte om känslor eh och det var till och med på lärarnas sida där var det nästan bara manliga magistrar och då var det "killar gråter inte", så är det, när jag växte upp så fanns det inte så mycket utrymme för att prata känslor och sånt där då är det självklart att alkoholen och drogerna öppnar munlädret.. man kan prata och agera som man annars inte vågar tror jag

Det Nils berättar här visar att det fanns vissa saker han behövde förhålla sig till för att passa in och det är något som gjorts tydligt för honom redan i låg ålder. Vuxna i hans närhet har bidragit till att reproducera dominerande könsnormer genom att projicera sina uppfattningar om vad det innebär att vara man på en ny generation barn (Nordberg 2005, s. 126, 192). Det här är även något mina andra intervjupersoner upplevt. Detta resulterade i att det tog tid för mina intervjupersoner att skapa en ny maskulinitet, vilket jag kommer att fördjupa mig i ytterligare i nästa avsnitt.

Många av intervjupersonerna beskriver att maskulinitetsidealen var viktiga att sträva efter när de var yngre. Nils säger att han nog är för gammal för sådant nu men att det hade varit ”skithäftigt” att kunna uppnå dessa ideal som ung. Simon beskriver det på följande sätt:

När jag var yngre så då ville jag ju som vara macho, då ville jag vara tuff, då ville jag vara framåt, jag ville gärna, ja men var jag på en fest, då var jag den som såg till att det hände något, utanför ramarna, och ... samma när jag höll på med missbruk och i kriminalitet och sånt där ja men då var det ju lite grann att för att från att skapa kontakter och sådär då ville man ju som vara lite vildare än den bredvid, visa sig ha lite mindre spärrar och våga lite mer och ta lite större risker och så, framförallt när det gällde brott och sånt

Det Simon berättar kan man tolka som att han spelade en roll inför gruppen för att passa in i gemenskapen och uppfylla de maskulina ideal som förväntas av honom. Alternativet skulle kunna vara uteslutning från det sociala sammanhanget. Han kände ett behov av att vara lite mer än alla andra och ta större plats. Den riskbenägenhet han gav uttryck för är karaktäristisk för ett hypermaskulint ideal där genusgörandet (West & Zimmerman 1987) ständigt kräver att individen är störst och starkast inför en bekräftande grupp och där drogbruk, våld och nätverkande i kriminella kretsar är ett sätt att göra genus vilket exemplet ovan visar.

För Tim såg relationerna i missbruket annorlunda ut och han hade andra förväntningar på sig än de övriga intervjupersonerna. Tim berättar att han kan känna igen sig i att det finns en press på männen att bete sig på ett visst sätt:

När man gick i högstadiet då skulle ju killarna snusa och dricka sprit och gärna vara macho och asså dricka sjukt mycket och ja men alltså och det är ju sån kultur, tyvärr.

Men han säger även att han aldrig har varit macho, att han kom ut som homosexuell när han var 13 år gammal och blev mobbad av killarna i klassen som kallade honom saker som ‘pojkflicka’ och ‘tjejig’. Han har alltid haft många tjejkompisar och menar att han aldrig dragits in i den här machokulturen. När han började missbruka så blev han välkommen av männen som alltid var schyssta mot honom och tog honom i försvar. Han säger att de behandlade honom som de behandlade tjejerna och därför så var det okej för Tim att inte anamma den stereotypa mansrollen. Tim tillhör en underordnad maskulinitet i vilken han uteslutits från den hegemoniska maskuliniteten (Connell 2008, s.102). Det är heller inget som Tim känt att han behövt sträva efter. Han har i stället knutit band med tjejer under sin uppväxt och har tillåtits att prata om känslor, vilket enligt Hickey (2016) har visat sig vara väldigt svårt för hypermaskulina män (Hickey 2016, s. 1). Han har samtidigt blivit utfrysst och mobbad av de andra killarna i skolan för att han är homosexuell. Connells begrepp *underordnad maskulinitet* syftar främst på just homosexuella män vilka inte anses vara lika maskulina som andra, heterosexuella, män. Han blev bland annat kallad för ‘pojkflicka’ och ‘tjejig’ av sina klasskamrater med det enda syftet att såra, detta för att det feminina är negativt laddat och inget en man ska vilja förknippas med. Den hegemoniska maskulinitetens förtryck mot homosexuella placerar dessa män i botten av mäns genushierarki (Connell 2008, s. 103). Till skillnad från de andra intervjupersonernas upplevelser av relationerna i missbruket som genomsyrats av att de skulle framstå så macho som möjligt, undkom Tim den pressen genom att tillhöra en underordnad maskulinitet och därmed i stället blev behandlad som en av tjejerna. Att han tillhörde en underordnad maskulinitet påverkade inte hans väg in i missbruket men hans tid i missbruket tedde sig annorlunda än vad det gjorde för mina andra intervjupersoner.

Omskapande av maskulinitet

Då det föregående avsnittet diskuterar intervjupersonens skapande av hypermaskulinitet i ungdomen, så fokuserar detta avsnitt på intervjupersonernas omskapande av en ny, icke-hypermaskulin maskulinitet i en kontext som ledde till att intervjupersonerna fann nya strategier i sitt genusgörande där de värderade mer feminint kodade egenskaper. Detta avsnitt är kortare än det föregående då det första avsnittet täcker en längre tidsperiod som intervjupersonerna reflekterat mycket över och därför fanns det mer i intervjumaterialet som berörde det temat. Detta tema berör intervjupersonernas behandlingsprocess som vid intervjutillfällena fortfarande pågick, vilket formade deras svar.

Flera av intervjupersonerna berättar att de sällan sökt hjälp på eget bevåg utan att det i stället varit en konsekvens av något annat. Det var främst yttre faktorer som fick dem att slutligen få behandling för sitt missbruk. Några har uppvisat en viss motivation till att sluta men har inte själva sökt hjälp. De yttre faktorerna kunde exempelvis vara att de blev dömda för ett brott och fick möjligheten att omvandla straffet till kontraktsvård, eller att de blivit inlagda på akutpsykiatri och fått vård den vägen. Idag är samtliga av mina intervjupersoner i behandling för sitt tidigare missbruk.

Jens beskriver att tolvstegsbehandlingen har gett honom en gemenskap där han kan prata om allt. De andra intervjupersonerna har liknande upplevelser och kan identifiera sig med det han berättar. Även Nils berättar att han inte känner några begränsningar i samtalet med de andra deltagarna i behandlingen, där kan man öppet prata om sina känslor utan att bli dömd. Behandlingen har blivit som en fristad för intervjupersonerna där de inte längre behöver trycka undan sina känslor med droger, här känner de att de kan vara sig själva och de kan uttrycka sig som de vill samt få stöd av andra i liknande situationer.

När jag frågade dem hur de anser att en ”riktig man” ska vara idag, så valde samtliga att utgå från hur de själva anser att en riktig man ska vara i stället för att beskriva den stereotypiska mannen. Genom att fokusera på sina egna åsikter ger de uttryck för en mer diversifierad och personlig syn på manlighet vilket kan vara ett steg mot att utmana traditionella och begränsande könsnormer.

Nils: Oj, Ja då får jag kolla på dom jag beundrar själv, jag är ju.. Det har ju och göra med min egen identitet, jag vet inte riktigt vilket ben jag ska stå på, jag lär mig sånt här nu, men då får man ju kolla på dom man beundrar och jag har en kamrat i gemenskapen [i behandlingen] som jag tyckte var skitlöjlig i början när jag kom in i gemenskapen, *jävla tönt* tänkte jag då, men han är mjuk och han är, jag tror han föreläser om sånt dära om feminism och sånt dära, han har en väldigt mjuk framtoning, en respektfull framtoning mot alla vilket jag beundrar och försöker apa efter, men vissa saker sitter djupare i en själv än man vill erkänna ibland, man försöker sträva mot någonting.. han har en respektfull framtoning mot människor vilket jag beundrar, det skulle jag säga är en riktig man som jag vill att det ska vara ... När som tar människor för vad dom är, inte tar in någon värdering i kön eller färg osv utan bara tar människor för vad dom är.

West och Zimmermans (1987) begrepp *secret apprenticeship* eller ”hemligt lärlingskap” används för att beskriva de subtila och ofta omedvetna processer genom vilka individer lär sig och internaliserar könsroller och könsnormer i samhället (West & Zimmerman 1987, s. 135). Detta är relevant för mina intervjupersoner i deras process mellan en maskulinitet och en annan då de lär sig om en ny form av maskulinitet genom interaktion med andra män i tolvstegsbehandlingen. Att bli nykter och leva ett liv som inte är präglad av hypermaskulinitet och risktagande innebär att ett omskapande av maskuliniteten är nödvändig för att kunna upprätthålla en nykter livsstil. Våld och droganvändning går inte hand i hand med detta sätt att leva. Detta är en process som intervjupersonerna lär sig i behandlingsmiljön, där de kommer i kontakt med individer med andra värderingar.

Exemplet ovan visar även på de diskursiva strategier som Gueta, Gamliel och Ronel (2021) redogör för i sin artikel. Samtliga intervjupersoner har i skapandet av sin nya maskulinitet inkluderat feminina kännetecken såsom sårbarhet och omsorg samt tagit avstånd från tidigare hypermaskulina ideal. Genom att Nils lyfter en samtalsledare i behandlingen som en förebild trots att den personen inte passar in i hur han tidigare kategoriserade en ”riktig man” så visar det på att Nils börjar omskapa sina preferenser och sin syn på sin maskulinitet. I stället lyfts en strävan efter att tillägna sig kännetecken som tidigare ansågs töntiga, kvinnliga och därmed icke önskvärda vilket är i linje med en hybrid maskulin identitet som kännetecknas av både manliga och kvinnliga föreställningar om sitt genus (Gueta, Gamliel och Ronel 2021, s. 16). Inledningsvis lyfter Nils egenskaper som feminism och mjukhet som något kvinnligt, samtidigt som han sedan menar att *”det skulle jag säga är en riktig man som jag vill att det ska vara.”*

Den man Simon och Nils beskriver, någon som är sårbar, mjuk, känslös och respektfull mot andra människor stämmer inte överens med de egenskaper som en man bör besitta för att uppnå de ideal som förknippas med den hegemoniska maskuliniteten. Den traditionella maskuliniteten präglas, enligt Hickey (2016), av stoicism, dominans, aggression och obarmhärtighet (Hickey 2016, s. 1). Intervjupersonerna anser alltså inte längre att dessa egenskaper representerar en riktig man.

Tim: För mig så när jag ser såna här machokillar så asså jag börjar ju bara skratta inombords för jag tycker att det är så tydligt att det bara en nån sorts mask, att det bara är nån fasad liksom, och vet man att där inne så är det en jätterädd ensam kille som är jätteosäker och jag men asså så känner ju jag.

I intervjumaterialet framgår att intervjupersonerna delar Tims ursprungliga uppfattning om machoideal som för Tim varit en självklar ståndpunkt under större delen av hans liv. Tims åsikt kan ha att göra med att han tillhör en underordnad maskulinitet (Connell 2008, s. 102) samtidigt som han aldrig har kunnat relatera till en normativ maskulinitet. Exemplet visar att Tim använt sig av en egen strategi i sitt genusskapande, där han varken ter sig till hypermaskulinitet eller hegemonisk maskulinitet. Resultatet blir ett skapande av en egen maskulinitet som inte följer normen. Vidare berättar Jens om sin väg ut ur missbruket:

Intervjuare: När du slutade utan behandling hade du stöd från din omgivning för att lyckas med det?

Jens: ... Asså nä jag vet inte jag kom bara in i det här vanligt jag träffade en tjej jag hade varit på behandling tidigare men sen hade jag fortsatt använda och sen träffade jag en tjej liksom och gick in i den relationen med henne och hon var också f.d. missbrukare och vi träffades på ett behandlingshem och sen så blev hon gravid och sen slutade vi bara, vi kanske hade varandra, jag vet inte, vi bara slutade liksom.

Citatet ovan visar att ett omskapande av maskuliniteten behövdes för ett fungerande liv som pappa. Jens lyfter relationen med sin flickvän som en stor anledning till hans livsstilsförändring där de behövde stötta varandra för att kunna sluta missbruka och leva ett lugnt familjeliv. Här är egenskaper som associeras med hypermaskulinitet ogynnsamma för ett liv i konformitet, då hypermaskulinitetsnormer går i linje med machoideal, risktagande, drogbruk, och kriminalitet (Hickey 2016, s. 1). För att kunna upprätthålla familjelivet och sin relation, så krävs ett omskapande och omvärderande av maskuliniteten (Sanders 2011, s. 68) som passar idealbilden av en trygg partner och förälder. Jens lyfte betydelsen av att stötta varandra, att han träffade sin partner på behandlingshem och att han blev pappa som viktiga delar i denna process.

På frågan om Simon någonsin haft någon i sin omgivning att anförtro sig till svarar han så här:

Simon: ... Eh, jo men ingen såhär nog har jag väl haft folk som jag kan anförtro mig till och prata med om saker men inte någon som jag kan prata såhär seriöst med. I missbruket fanns det ju som folk man kunde anförtro sig åt i den världen men att prata om ja men bekymmer och sånt eller visa sig ledsen det gjorde man ju inte

Man kan tolka det Simon berättar som att han saknar någon att dela sina känslor med och detta kan visa på en inre drivkraft att sluta med droger och därmed skapa en identitet som inte är hypermaskulin, för i en hypermaskulin identitet finns inte det utrymmet (Hickey 2016, s. 1). Vidare lyfter Simon betydelsen av sin nya gemenskap i behandlingen där värderingarna ser annorlunda ut:

Simon: Ja, utifrån mig idag så jag trivs ju bäst med mina manliga vänner som har en 'skörbarhet' och en mjukhet också så att det inte är det där, ja men att man kan prata om ja om sorg och man kan vara ledsen man kan prata om relationer. Om man hamnat i en relation och att man känner en rädsla av att bli övergiven eller nåt sånt där, det här att kunna vara sårbar också, att våga vara sårbar.

Simons utsaga kan relateras till den diskursiva strategin där sårbarhet bakas in i maskulinitetsgörandet (Gueta, Gamliel & Ronel 2021, s. 11–12). Simon lyfter sin nya gemenskap som inkluderande och öppen för känslouttryck och samtal om relationer vilket stämmer överens med normativ femininitet, men här lyfts detta som önskvärt och positivt vilket kontrasteras mot hypermaskulinitet. Även här är skapandet av ett nytt maskulint genus något som görs i socialt samspel med andra i behandlingen (West & Zimmerman 1987, s. 126), där Simon omvärderar och omformulerar sin maskulinitet för att enklare anpassa sig till sin nya miljö i nykterhet. I denna kontext skapas ett utrymme för att delta i en manlig gemenskap som värderar feminint kodade egenskaper vilket öppnar upp för en ny och förändrad syn på sig själv som en nykter, stabil man.

Slutsatser

Det övergripande syftet med denna uppsats är att genom kvalitativa intervjuer med fyra nyktra narkomaner undersöka hur män som tagit sig ur ett narkotikamissbruk förhåller sig till de maskulinitetsideal som genomsyrar samhället och om deras syn på dessa ideal förändrats under olika tidpunkter i deras missbruk. Detta görs utifrån West & Zimmermans (1987) teoretiska ramverk om *doing gender*, Connells (2008) teori *hegemonisk maskulinitet*, samt Hickeys (2016) definition av begreppet *hypermaskulinitet* utifrån frågeställningarna:

- Hur förhåller sig intervjupersonerna till maskulinitetsnormer i görandet av en missbrukande maskulinitet?
- Hur förändras mäns uppfattningar och anpassningar till maskulinitetsideal under tiden i behandling för sitt missbruk?

Uppsatsen lyfter att konsekvenserna av ett liv i utanförskap motiverade majoriteten av intervjupersonerna att sträva efter en hypermaskulin gemenskap och för att lyckas med det så började de använda amfetamin och umgås i kriminella kretsar där hypermaskulina normer värderades vilket också tidigare forskning visar (Torbenfeldt Bengtsson 2015, s. 1). Här visar de på en motivation till att skapa ett hypermaskulint genus, som associerades med starkt självförtroende och handlingskraft vilket går i linje med Hickeys (2016) studie.

Uppsatsen har visat på hur maskulinitetsideal på olika sätt påverkat intervjupersonernas väg in och ut ur ett missbruk samt hur de förhåller sig till dessa ideal. Att förhålla sig till hegemonisk maskulinitet är återkommande i genusskapandet, men då detta ideal är svåruppnått för män i allmänhet (Connell 2008, sid. 103) och män i utanförskap i synnerhet, så ansågs hypermaskulinitet som ett attraktivt alternativ vilket gav dem en känsla av självförtroende och samhörighet som de tidigare saknade. Simon lyfte exempelvis att: ”... när jag höll på med missbruk och i kriminalitet [...] då var det ju lite grann att för att från att skapa kontakter och sådär då ville man ju som vara lite vildare än den bredvid, visa sig ha lite mindre spärrar och våga lite mer och ta lite större risker och så, framförallt när det gällde brott och sånt.” Detta är återkommande i intervjumaterialet och citatet visar tydligt hur görandet av ett hypermaskulint genus öppnade möjligheterna till en gemenskap som motiverade intervjupersonerna att upprätthålla detta maskulinitetsgörande. De

förknippade sedan hypermaskuliniteten med vad som de i stunden ansåg vara positivt laddade termer (spänning, risktagande och mod). Detta är även återkommande i tidigare forskning på området (Darcy 2019, Hickey 2016, Torbenfeldt Bengtsson 2015).

Connells begrepp *hegemonisk maskulinitet* och begreppet *hypermaskulinitet* kan problematiseras då dessa begrepp överlappar varandra (män förväntas exempelvis inte visa sig sårbara i allmänhet) vilket gör det analytiskt utmanande att hålla isär begreppen. Flera av intervjupersonerna lyfte svårigheten med att visa känslor och uttryckte problem med att komma nära sina manliga vänner. Detta är något båda begreppen fångar in, vilket kan göra det analytiskt utmanande i tolkningarna av intervjumaterialet.

Uppsatsen utgår också från West & Zimmermans teori *doing gender* (1987), med fokus på mäns maskulinitetsgörande. En begränsning med teorin är dess snäva definition av vad det innebär att göra genus, där teorin inte fångar upp intervjupersoner som Tim som inte är stereotyp maskulin eller feminin. Tim anammar feminint kodade egenskaper i större utsträckning än de andra intervjupersonerna, samtidigt som han inte uppfattas som helt och hållet feminin. För honom var det annorlunda än för de andra intervjupersonerna då han under sin uppväxt bildat starka band med tjejer och därigenom har fått möjligheten att prata om sina känslor, han har därför aldrig känt behovet av att spela macho eller vara utåtagerande. Hans genusgörande kan därför inte fångas upp av denna teoretiska utgångspunkt. Därför användes Connells begrepp *underordnad maskulinitet* (Connell 2008, s. 102) för att fånga upp Tims genusgörande vilket bättre förklarar hans position som man. Även den tidigare forskningen på området fokuserar på hur män i missbruk och kriminalitet gör ett hypermaskulint genus men lyfter inget om individer som Tim. Tim lever också i utanförskap präglad av droganvändning, spänningssökande samt omges av andra hypermaskulina män men har ändå inte ett behov av att göra ett hypermaskulint genus.

Under behandlingstiden fick intervjupersonerna möjlighet att omskapa sitt genus, där det möjliggjordes att vara sårbar och uttryck för andra känslor än ilska var accepterade. Detta är egenskaper som är feminint kodade, och som inte anses vara acceptabla för missbrukande män i kriminella kretsar (Torbenfeldt Bengtsson 2015, s. 2). Intervjupersonerna beskrev behandlingsmiljön i termer av lättnad. Där behövde de inte upprätthålla ett hypermaskulint genus som ständigt kräver en macho-fasad och där gavs

det utrymme att vara sårbar. Att de känner lättnad kan indikera på att män i grunden vill kunna visa sig sårbara utan att bli dömda eller känna sig förminskade. Detta tyder på att genus ständigt skapas och omskapas i relation till omgivningen (West & Zimmerman, 1987) där miljöer med större acceptans för andra sätt att göra genus öppnar för att andra maskulinitetsgöranden tar form som anammar även feminint kodade egenskaper utan att dessa nedvärderas (Gueta, Gamliel och Ronel 2021, s. 16).

Wilton et al. (2014, s. 294) hävdar att förhållandet mellan maskulinitet och drogbruk är begränsat utforskat inom forskningen. Andra menar att genusforskning kring substansbruk och rehabilitering till stor del fokuserat på kvinnor (Ezzell 2012, s. 195). Jag har därför undersökt hur maskuliniteten omskapas i övergången från missbruk till nykterhet och med denna uppsats ville jag belysa detta. Jag skulle gärna vilja se att fler forskar om ämnet i framtiden, för att bidra med ytterligare kunskap om utmaningarna i omskapandet av maskulinitet på vägen ut ur missbruk, samt att fortsättningsvis problematisera begränsningarna som kommer med ett hypermaskulint genus, som att exempelvis inte få utrymme att visa sig sårbar.

Litteraturlista

Abumere, F. I. (2013). Understanding Men and Masculinity in Modern Society. *Open Journal of Social Science Research* 1(2):42-45. DOI:10.12966/ojssr.05.05.2013

Ahrne, G & Svensson, P (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Aspers, P (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 2., [uppdaterade och utökade] uppl. Malmö: Liber

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2020) *Hur definieras alkohol-, narkotika- och tobaksberoende inklusive substansbrukssyndrom?* <https://www.can.se/fragor-och-svar/allmant-om-droger/hur-definieras-alkohol-narkotika-och-tobaksberoende-inklusive-substansbrukssyndrom/> Hämtad den 21-12-2023

Connell, R. and Lindén, Å (2008). *Maskuliniteter*. Andra upplagan. Göteborg: Daidalos.

Darcy, C (2019). Men and the Drug Buzz: Masculinity and Men's Motivations for Illicit Recreational Drug Use. *Sociological Research Online*. 25(3):1-17. <https://doi.org/10.1177/1360780419879940>

Dwyer, D (2014). "The Lived Experiences of Men in 12-Step Recovery against a Backdrop of Hegemonic Masculinity". *Irish probation journal*, Volume 11:177-195.

Eriksson, M & Gottzén, L (2020). *Genus*. Första upplagan Stockholm: Liber

Ezzell, M. B. (2012). "I'm In Control": Compensatory manhood in a therapeutic community. *Gender & Society*, 26(2): 190–215. <https://doi.org/10.1177/0891243211434611>

Gueta K, Gamliel S & Ronel, N (2019) "Weak Is the New Strong": Gendered Meanings of Recovery from Substance Abuse among Male Prisoners Participating in Narcotic Anonymous Meetings" *Men and Masculinities*, 24(1): 104 – 126 SAGE Publications.

Hallin, A & Helin, J (2018). *Intervjuer*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

Herz, M & Johansson, T (2011). *Maskuliniteter: kritik, tendenser, trender*. 1. uppl. Malmö: Liber

Hickey, C. (2016). Hypermasculinity. I: Wong, Angela; Wickramasinghe, Maithree; Hoogland, Renee; Naples, Nancy A (Red.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies* || Hypermasculinity, s. 1–3. DOI:10.1002/9781118663219.wbegss170

Kaijser, L & Öhlander, M (red.) (2011). *Etnologiskt fältarbete*. 2., [omarb. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Klingberg, G & Hallberg, U (red.) (2021). *Kvalitativa metoder helt enkelt!* Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

Nordberg, M (2005) Det hotande och lockande feminina – om pojkar, femininitet och genuspedagogik. I: Nordberg, Marie (red.) (2005) *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar, och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. Stockholm: Liber

Sanders, J. (2011). Coming of Age: How Adolescent Boys Construct Masculinities via Substance Use, Juvenile Delinquency, and Recreation. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 10(1):48–70. DOI: 10.1080/15332640.2011.547798

Starrin, B & Svensson, P. G. (red.) (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Socialdepartementet (2014). *Män och social utsatthet - en översikt* (SOU 2014:6). Stockholm: Socialdepartementet.

Swärd, H. (2016) ”Porträtterad nöd – berättelser om hemlösa”, *Socialvetenskaplig tidskrift*, 8(1-2): 54-76. doi: 10.3384/SVT.2001.8.1-2.2780.

Thomsson, H. (2011) *Reflexiva intervjuer*. Studentlitteratur AB, Lund.

Torbenfeldt Bengtsson, T. (2015) Performing Hypermasculinity: Experiences with Confined Young Offenders. *Men and Masculinities*, 19(4):1-19. Sage publications. <https://doi.org/10.1177/1097184X15595083>

Trost, J (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

West, C & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & society*, 1(2): 125-151. <http://www.jstor.org/stable/189945>.

Wilton R, DeVerteuil G, Evans J (2014) ‘No more of this macho bullshit’: Drug treatment, place and the reworking of masculinity. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 39(2): 291–303. <https://www.jstor.org/stable/24582894>

Zimmerman, F (2018). *Det tillåtande och det begränsande: en studie om pojkars syn på studier och ungdomars normer kring maskulinitet*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2018

Wilton R, DeVerteuil G, Evans J (2014) ‘No more of this macho bullshit’: Drug treatment, place and the reworking of masculinity. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 39(2): 291–303. <https://www.jstor.org/stable/24582894>

Zimmerman, F (2018). Det tillåtande och det begränsande: en studie om pojkars syn på studier och ungdomars normer kring maskulinitet. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2018

BILAGA

Intervjuguide

Bakgrund

- Hur gammal är du?
- Under hur lång tid missbrukade du droger?
- Vilken var din primärdrog? (Och varför tror du att det blev det just den?)
- Hur länge har du varit drogfri?

Vägen in

- Hur kom du först i kontakt med narkotika?
- När började du bruka narkotika regelbundet?
- Vilka faktorer fick dig att börja?
- Vad tror du själv att det var som gjorde att just du skulle komma att utveckla ett missbruk?

Gemenskap

- Kan du berätta lite om din relation till familj och vänner?
- Har du någon i din omgivning som du kan anförtra dig åt?
- Hur förändrades din gemenskap av att du började missbruka?
- Hur ser din gemenskap ut idag i jämförelse med innan du började missbruka?
- Känner du att det finns brister i kommunikationen med dina manliga vänner när det kommer till känslor och problem? (I så fall på vilket sätt?)
- Har du upplevt några problem med att prata om ditt missbruk?

Manlighet

- Män är överrepresenterade när det kommer till bruk av narkotika, varför tror du att det är så?
- Som barn, upplevde du då att du förväntades bete dig på ett visst sätt? (Exempel?)
- Vad innebär manlighet för dig?
- Hur ska en man vara och bete sig för att betraktas som en ”riktig man”?
- Tänker du att det finns vissa ideal man måste leva upp till för att betraktas som en ”riktig man”?
- Tycker du att det är viktigt att leva upp till? Är det något du strävar efter?
- Hur ställer du dig till de olika mansideal som finns?
- Kan du se några kopplingar mellan dessa föreställningar som finns på män och att använda narkotika? (I så fall, på vilket sätt?)
- Kan du se några skillnader i män respektive kvinnors drogvanor? (I så fall, vad tror du att det kan bero på?)

Vägen ut

- När försökte du sluta för första gången?

- När sökte du hjälp första gången?
- Fick du stöd från någon i din närhet?
- Vad fick dig att söka hjälp och hur gick du till väga?

- På vilket sätt fick du hjälp och av vem?